

1980'den sonra Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi¹

DOI: 10.26466/opus.441770

*

Ömer Tuğsal Doruk* - Hasan Bilgehan Yavuz**

*Dr. Öğr.Gör., Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, Ekonomi ve Politika Araştırma Merkezi Direktörü,
Mersin / Türkiye, KKTC

E-Posta: o.doruk@auc.edu.tr

ORCID: [0000-0002-2382-1042](https://orcid.org/0000-0002-2382-1042)

** Dr.Öğr. Üyesi, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Adana/ Türkiye

E-Posta: hbyavuz@adanabtu.edu.tr

ORCID: [0000-0003-4011-7126](https://orcid.org/0000-0003-4011-7126)

Öz

İstikrar politikaları genelde gelişmekte olan ülkelerde kısa ve vadede ekonomik hedeflerden sapmaları gidermek ve uzun vadede sürdürülebilir büyümeyi sağlamak amacıyla tercih edilen kamu politikası olma özelliğindedir. Bu çalışmada kesintili zaman serisi analizi kullanılarak 1980 sonrası dönemde makroekonomik istikrarsızlığı gidermek amacıyla uygulamaya konulan 1980, 1994 ve 2002 istikrar politikaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki test edilmektedir. Çalışmada kullanılan analiz, bu istikrar politikalarının uzun vadeli etkilerini test etmesinin yanı sıra kısa vadeli olarak da istikrar politikalarının etkisini ölçmek için de elverişli olması gibi önemli avantajlara sahiptir. Bu çalışmada 1980 dönemindeki istikrar politikalarının ekonomik büyüme üzerine olan etkisini test etmek amacıyla 1980, 1994 ve 2002 yılında uygulamaya konulan üç istikrar politikası test edilmektedir. Aynı zamanda çalışmada istikrar politikasının uygulandığı dönem sonrası trend analizi ve sağlamlık testi de kullanılarak ana model test edilmektedir. Ekonometrik hesaplamalarda elde edilen sonuçlar, Türkiye ekonomisinde istikrar politikalarının uzun vadeli ekonomik büyümeye olumlu bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda ekonometrik hesaplamalarda elde edilen sonuçların ana modele yönelik sağlamlık kontrolü sonrasında değişmediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İstikrar politikaları, Türkiye ekonomisi, Ekonomik büyüme, Kesintili zaman serisi analizi*

¹ Eleştiri, görüş ve önerileri için Prof.Dr. Yıldırım Beyazıt Önal'a teşekkür ederiz. Şüphesiz çalışmadaki tüm hatalar yazarlara aittir.

The Effect of The Stabilization Policies on Economic Growth in The Post-1980 Period in Turkey

*

Abstract

Stability policies are mostly the preferred public policies to correct deviations from short-term economic targets in order to eliminate imbalances in macro-economic indicators, and for sustainable economic growth in developing countries. By using interrupted time series analysis, the link between the stabilization policies, which were implemented to address macroeconomic imbalances that are seen in the post-1980 period, and economic growth is examined for the Turkish economy in this study. Such analysis give a permission for testing the effects of the stabilization policies on economic growth in the long run, whereas it also gives an advantage to do so in the short term. In order to test the effect of the stabilization policies were implemented in the post-1980 period on economic growth in the Turkish economy, three stabilization policies, which are 1980, 1994, and 2002 stabilization policies, are examined in this article. In this article post intervention trend analysis is also conducted with robustness check of the main model. The obtained findings from econometric estimations show that the stabilization policies have a positive effects on growth in the Turkish economy. Moreover, the results that are obtained from the econometric estimations are unaltered to robustness check of the main model.

Keywords: *Stabilization policies, Turkish economy, Economic growth, Interrupted time series analysis*

Giriş

Ekonomik istikrar; enflasyon, büyüme, işsizlik, faiz, döviz kuru, ödemeler dengesi gibi makro ekonomik göstergelerin, toplumsal kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanıldığını gösterecek şekilde değişimini ifade eder. Genellikle gelişmekte olan ülkelerin yoğun ilgisini çeken istikrar politikalarının uygulanmasının en önemli sebebi uzun dönemler boyunca yaşanan makroekonomik istikrarsızlıklardır. Gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlıkların temelinde finansal piyasalardaki aksaklıklar (bilgi asimetrisinden kaynaklı ters seçim ve ahlaki risk sorunları vs.), yüksek enflasyon oranı, siyasi istikrarsızlıklar gibi sorunlardan kaynaklanmaktadır (Miskin, 2001)².

İstikrar politikalarının makroekonomik dengesizlikleri gidermedeki kısa ve uzun vadeli rolü, bu çalışmada ekonomik büyüme odaklı olarak araştırılmaktadır. Mevcut literatürde istikrar politikaları genel anlamda kısa vadeli olarak ele alınan (Summers, 2005; Blanchard ve Simon, 2001; Stock ve Watson, 2003; Martin ve Rogers, 2000; Gaggli ve Steindl, 2008) bir yapıdadır. Bu yaklaşımın temelinde neoklasik büyüme modellerinin ampirik literatürde önemli düzeyde baskın olarak kullanılması yer almaktadır. Neoklasik büyüme modellerinde kısa vadeli şokların uzun vadeli denge düzeyine (steady state) etkisi bulunmamaktadır. Her ne kadar Nelson ve Plosser (1982)'in büyüme literatüründe önemli olan çalışmasında uzun vadeli trendin kısa vadeli dalgalanmalardan ayrışması iktisat literatüründe araştırılmaya başlanmış olsa da Reel İş Çevrimi iktisat okulu ve nominal katılıkları kısa vadeli şoklar ile hesaba katan Yeni Keynesyen iktisat okulunda bu kısa vadeli etkiler geçici bir etkiye sahiptir (Hartig, 2015). Nelson ve Plosser (1982)'in bulguları ile birlikte içsel büyüme modelleri ile birlikte kısa vadeli şokların etkisi, büyüme modellerinde araştırılmaya başlanmıştır. İçsel büyüme modellerinde kısa vadeli şokların etkisinin uzun vadeli büyüme üzerine olan etkisinin araştırılması Schumpeteryen yaratıcı yıkım, Arrow'a dayanan yaparak öğrenme gibi iki farklı yaklaşıma dayanmaktadır (Hartig, 2015). Bu noktada kısa vadeli şokların

---

² Gelişmekte olan ülkeler henüz finansal sistemlerindeki zayıflıklardan kurtulmadan dünya finans piyasalarına entegre olma çabalarına girdikleri için önemli finansal krizlerle karşı karşıya kalmaktadır. Finansal entegrasyon önemli politik kararlar gerektirir. Özellikle 1980 yılında gerçekleşen ekonomik değişim ile birlikte ortalama 5 yılda bir önemli ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır (Boratav, 2001).

etkisi Schumpeteryen varsayımlara dayalı içsel büyüme modellerinde rekabet ve firma üretkenliğine dayalı çalışmalar ile ön plana çıkarken (bknz. Caballero ve Hamour, 1994; Aghion ve Saint Paul, 1998), yaparak öğrenmeye dayalı varsayımlara sahip olan içsel büyüme modellerinde beşeri sermaye üzerine yoğunlaşmaktadır (Martin ve Rogers, 1995, 1997, 2000).İçsel büyüme modellerinde Bean (1990) and Saint-Paul (1993)'ün bulguları kısa vadeli şok ya da dalgalanmaların uzun vadeli büyüme üzerine olumsuz bir etkisinin olduğu üzerinedir. Dolayısıyla istikrar politikalarının, kısa vadeli dalgalanmalar üzerinden üretim, rekabet, teknoloji ve beşeri sermaye üzerinden uzun vadeli büyümeyi etkileyeceği varsayımı içsel büyüme modellerine göre yapılabilir. Aynı zamanda büyüme dalgalanmalarına sahip olan ülkelerin büyüme oranlarında azalmalar mevcut olmaktadır (Ramey ve Ramey,1995; Türkiye için bknz. Berument vd., 2011). Bu neden ile kısa vadeli dalgalanmaları önleyici istikrar politikaları oldukça önemli bir konumdadır.

Çalışmanın, Türkiye ekonomisi için uygulamalı literatürde çok fazla ele alınmayan istikrar politikaları ve etki analizi kısmında ekonomik büyüme üzerine yoğunlaşarak, kısa vadeli etkinin uzun vadede devam etmesini test eden öncü çalışmalardan birisi olması beklenmektedir. Bu çalışmada da Türkiye ekonomisini derinden etkileyen 1980, 1994, 2002 istikrar politikaları ile bu politikaların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri kesintili zaman serisi analizi yapılmak suretiyle değerlendirilmektedir. Türkiye ekonomisi üzerine olan literatür yalnızca Karaçor ve Alptekin (2006), Öge Güney (2006), Erdinç (2007), Eroğlu ve Eroğlu (2007), Fırat (2009) ve Süslü ve Bekmez (2010) çalışmaları ile sınırlıdır. Bu çalışmalarda Karaçor ve Alptekin (2006) uygulamalı olarak trend analizi vasıtasıyla 1980 sonrasında istikrar politikalarının uzun ve kısa vadeli makroiktisadi istikrar üzerine etkisini araştırmaktadır. Güney (2006) ise; fiyat istikrarı üzerinden 2000 sonrasında istikrar politikalarını incelemektedir. Öge Güney (2006), Erdinç (2007) ve Fırat (2009) istikrar politikaları ile Uluslararası Para Fonu (IMF) ile olan stand-by anlaşmaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Süslü ve Bekmez (2010) ise; para politikalarının istikrarı sağlamadaki uzun ve kısa vadeli hedefleri arasındaki

uyumu ya da zaman tutarsızlığı³ çerçevesinde araştırmıştır. Süslü ve Bekmez (2010) merkez bankasının para politika hedeflerinin uzun vadeli istikrar ile uyumlu olduğu bu yüzden zaman tutarsızlığına sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Türkiye ekonomisinde istikrar politikalarının uzun vadeli ekonomik büyüme üzerine olan etkisini inceleyen ilk çalışmalardan olan bu çalışmanın, Türkiye ekonomisi üzerine istikrar politikası ve büyüme odaklı literatürde önemli bir boşluğu doldurması hedeflenmektedir.

Çalışmanın içerik planı ise; birinci bölümde 1980 sonrası istikrar politikaları ana hatları ile ele alınırken, ikinci bölümde veri ve metodoloji kısmı ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ampirik analiz ve bu analiz bulguları tartışılmaktadır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise; genel çıkarımlar, sonuç ve veri kısıtları yer almaktadır.

1. Türkiye'de 1980 sonrasında istikrar politikaları

1.1. Ekonomide Köklü Dönüşüm ve 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları:

1980 yılında Türkiye ekonomisinin köklü dönüşümü olarak nitelenen 24 Ocak kararlarının alınmasına sebep olan ekonomik gelişmeler arasında 1970'lerin sonunda ekonomide arz yetersizliğinden kaynaklanan kıtlıklar, popülist politikalar sebebiyle bütçe açıklarının sürekli artması, genişletici para politikaları ile ekonominin canlı tutulmaya çalışılması gösterilebilir⁴. Kısaca, kriz eğilimleri olan, sürekli artan bir enflasyon ortamına sahip, işgücü kalitesi yetersiz ve toplumsal barışı tam olarak sağlayamamış bir halde sanayileşme politikalarını değiştirerek ihracata dayalı sanayileşmeyi tercih etmiş bir ülke olarak görülmekteydi. Mevcut şartlar göz önüne alındığında ekonomide yaşanan olumsuzlukların sadece finansal sistemden kaynaklı olmadığı aynı zamanda sosyal, siyasal ve yapısal alanları da kapsayan krizler olduğuna dikkat edilmelidir. Bu sebeple uygulanan istikrar politikaları sadece finansal sektörle ilgili değil, kurumsal ve yapısal alanlarla ilgili olarak ta önemli düzenlemeler içermektedir (Aydın, 2001).

³ Zaman tutarsızlığı, istikrar politikalarında kısa ve uzun vadeli hedeflerdeki uyumsuzluğu ifade etmektedir.

⁴ Bu dönemi inceleyen detaylı bir çalışma için bakınız Pamuk (1987).

1973 yılı sonunda petrol fiyatlarının ciddi düzeydeki artışı, bütün dünya ekonomilerinde bir daralma yaşanmasına sebep olmuştur. 1970'li yıllar boyunca yaşanan bu darboğaz atlatılmadan 1979 yılında ikinci bir petrol şoku yaşanmış ve bu şokla birlikte Türkiye ekonomisinin döviz rezervleri azalmış, enflasyon ve işsizlik oranları artmış ve milli gelir azalmıştır. Bu dönemde Türkiye'de şokları atlatacak yapısal reformlar yerine kısa dönemli borçlanma ile cari işlemler açıklarının finansmanı ve kamu harcamalarının finansmanı temin edilmeye odaklanılmıştır. Borçlanma bir süre sonra imkansız hale gelince ithalat azalmış, daha çok girdi mallarının ithal edildiği bu dönemde üretim düşüşleri yaşanmış, üretim düşüşlerine ise işsizlik ve kıtlık eşlik etmiştir. Ülkede önemli bir karaborsa dönemi başlamıştır (Parasız, 2001; Kepenek, 2000). 1979 yılına gelindiğinde Türkiye Ekonomisi pahalılık, yokluk ve karaborsa yanında siyasi krizlerle de kilitlenme noktasına gelmiştir. Bu kriz ortamında kredi kaynakları da yok olduğu için iç piyasalarda istikrar bozulmuş ve dış ödemeler dengesizlikleri yaşanmıştır. Hükümet bu sıkıntıları aşabilmek için serbest piyasa ekonomisi enstürmanlarını benimseyerek fiyat kontrollerini kaldırmış, dış ticareti serbestleştirmiş ve önemli miktarda devalüasyona gidilmiştir (Ayдын, 2001).

1980'li yıllara kadar izlenen sanayileşme politikasında genellikle dayanıklı tüketim mallarının ithalatı ön planda tutulmuştur⁵. Bu politika önemli döviz talebi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra, hammadde ve petrol ithalatının yoğun olması, artan kamu harcamalarının finansmanı için döviz talebi ve Kıbrıs Barış Harekatı sebebiyle yaşanan ambargolar Türkiye Ekonomisinin içine düştüğü istikrarsızlığın başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir. Böyle bir ortamda alınan 24 Ocak 1980 Kararları ile üç rakamlı hale ulaşan enflasyon düşürülmeye çalışılmış, döviz ve sermaye piyasaları dünya ekonomileri ile entegre edilmeye çalışılmıştır (Parasız, 2001; Kepenek, 2000). Şahin (2001) çalışmasında 24 Ocak öncesinde ekonomide pek çok sorunun biriktiğini, uygulanması gereken politikaların zamanında uygulanmadığını, bu durumun yanı sıra yaşanan konjonktürel dalgalanmalar ile birlikte üretimin

---

⁵ İthal ikameci sanayi politikasındaki ana hedefler ve bu hedeflerin bu dönemde sıkça değiştiğine dair geniş bir bilgi için bakınız DPT (1963), DPT (1968) ve Boratav (2015).

azaldığını, ihracatın düştüğünü, döviz darboğazı ile birlikte tasarruf eksikliğinin ortaya çıktığını belirtmektedir. 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte IMF kontrolünde Ortodoks istikrar önlemleri şok stratejilerle birlikte yürürlüğe konmuştur. Bunun yanında finansal liberalizasyonu sağlayacak, liranın konvertibilitesini sağlayacak, ihracatın hacmini ve yapısını değiştirecek, kısaca Türkiye ekonomisini dünya ile entegre edecek serbest piyasa şartlarının oluşturulması amaçlanmıştır (Deliveli, 2002).

24 Ocak Kararları öncesindeki Türkiye ekonomisinde makro ekonomik göstergelerin durumu Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde; 1970-1980 yılları arasında GSYİH'nun istikrarlı bir şekilde arttığı buna karşılık büyüme, enflasyon ve işsizlik rakamlarında dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Enflasyon 1971, 1974, 1978 ve 1980 yıllarında sıçramalar yaparak üç haneli enflasyona yaklaşmıştır. Aynı yıllarda büyüme rakamlarında da düşüşler yaşanmakla beraber 1979 ve 1980 yıllarında ekonomide daralma yaşanmıştır. 1970'li yıllar boyunca yaşanan iç siyasal çekişmeler, Kıbrıs Barış Harekatı ve 2. Petrol şoku gibi olayların Türkiye ekonomisini etkilediği görülmektedir.

Tablo.1. 1970'li yıllarda Temel Makro Ekonomik Göstergeler

YIL	GSYİH*	ENFLASYON**	BÜYÜME	İŞSİZLİK	NÜFUSUN BÜYÜME ORANI
1970	62,86	7,9	--	--	2,5491
1971	69,73	19,0	5,6	--	2,5310
1972	78,15	15,4	7,4	6,2	2,5348
1973	85,09	13,9	3,3	--	2,5314
1974	97,92	23,9	5,6	--	2,5319
1975	114,66	21,2	7,2	--	2,5334
1976	133,61	17,5	10,5	--	2,2235
1977	146,73	26,0	3,4	--	2,0847
1978	159,39	61,9	1,5	9,6	2,0876
1979	171,47	63,5	-0,6	--	2,0871
1980	182,37	94,3	-2,4	7,2	2,0858

Kaynak: OECD (2017)*Milyon dolar, **tüketici fiyatları %

Yaşanan bu tablonun ışığında; ekonomi yönetiminde karar bütünlüğünü sağlayacak, ihracata dönük sanayileşme stratejilerini benimseyecek, enflasyonla mücadeleyi temel hedef edinen politikalar 24 Ocak Kararları adı altında yayınlanmış ve uygulamaya koyulmuştur (Parasız, 2001).

24 Ocak kararlarının en önemli özelliklerinden birisi TL'nin değerinin 47 TL den 70 TL'ye yükseltilmesdi olmuştur. Şok stratejinin bir parçası olarak uygulanan bu karar ile birlikte ücret kontrolleri arttırılmış bu kapsamda toplu sözleşme ve grev hakları kaldırılmıştır. Para arzı nominal çapa olarak belirlenmiş ve fiyatlar serbest bırakılarak her türden ekonomik işlem açısından yol gösterici olarak kabul edilmiştir (Dibaoğlu, 2003)⁶.

1980 yılında meydana gelen ekonomik kriz sonucu alınan önlemler konjonktürel ve yapısal olmak üzere ikiye ayrılır. Konjonktürel önlemler kapsamında; TL'nin değerlenmesi politikası, döviz kuru rejimin kayan parite olarak belirlenmesi, fiyatların piyasalarda serbestçe belirlenmesi, kamu mallarının zamlanması, sıkı para politikası uygulamaları, ihracata yönelik endüstrilerin kapasitelerinin arttırılması, ücret ayarlamaları ve gelirler politikası uygulamaları ile enflasyon kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Yapısal önlemlere bakacak olursak; özellikle ithalata yönelik sanayi yapısının ihracata yönelik olarak dönüştürülmesi için IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların önerdiği yapısal değişimler uygulanmaya çalışılmıştır. Burada yeni sanayi tesisleri yapımından çok mevcut tesislerin kapasitelerinin arttırılması ve ensantif gelişmeye dayalı yapısal değişikliklerin yapılması amaçlanmıştır (Alp, 2000).

24 Ocak kararlarını diğer istikrar politikalarından ayıran temel farklılık serbest piyasa ekonomisi koşullarının benimsenmesidir. Serbest piyasa ekonomisi şartlarının işleme içinse; faiz oranları serbest bırakılmış, esnek kur sistemi benimsenmiş, TL konvertibl hale getirilmiş, kamusal malların kapsamı daraltılmış, sermaye piyasalarının ülke ekonomisi içerisindeki payı arttırılmış, özelleştirme uygulamaları başlatılmış ve yeni kurumsal yapılanmalara gidilmiştir (Alp, 2000).

---

⁶ Para arzının nominal çapa olarak belirlenmesi ve fiyat serbestliği kararları döviz kurlarının değer kazanacağı, reel faiz oranlarının artacağı ve denge fiyatlarında sapmalar meydana geleceği, uzun dönemde de ekonomide resesyon oluşacağı sonucunu çıkarmaktadır (Dibaoğlu, 2003).

Faiz oranlarının serbest bırakılması ile birlikte öncelikle faiz geliri artan hane halkının tüketimi artmıştır. Ancak aynı zamanda artan faiz yatırım talebini dışlamıştır. Bu sayede özellikle ilk yıllarda enflasyon gerileme sürecine girmiş, piyasalarda genel olarak arz-talep dengesi sağlanmıştır. Yatırım talebinin azalması hem GSYİH büyümesini yavaşlatmış, hem de artan nüfus ile beraber işsizliğin artmasına sebep olmuştur. İstihdam sorunu özelleştirme uygulamaları ile beraber sosyal hayatı önemli ölçüde etkilemiştir (Kepenek, 2000; Parasız, 2001; Şahin, 2000).

Yatırımlar açısından bakıldığında olumsuz etkileri görülen 24 Ocak kararları, özünde yeni yatırımların yapılmasından çok mevcut kapasitenin tam kullanılması ve verimli alanlarda kullanılması amaçları gütmektedir. Bu yeniden yapılanma çalışmalarına uyum sağlayamayan bazı firmalar kapanırken, bazıları devlet eliyle kurtarılmıştır (Tekeli, 1984).

İstikrar programları genellikle daraltıcı önlemler içerdiğinden politika yapıcılar tarafından pek istenmeyen politikalarlardır. Çünkü sonraki seçimleri kazanmayı planlayan politikacılar halkın refah seviyesini arttırmak yerine ekonomik darboğazlarla suçlanmaktadır. Ancak 24 Ocak kararlarının uygulandığı dönemdeki konjonktür, kararların olumsuz etkilerini minimize etmiştir. Şöyle ki; bir sol partinin iktidar deneyiminin hemen arkasından bir sağ parti serbest piyasa ekonomisi söylemini geliştirmiş ve dünyadaki genel trende uygun olarak bu politika değişikliği halkın hoşuna gitmiştir. Yine programın ilk yıllarında meydana gelen askeri darbe sebebiyle menfaatleri zedelenen çıkar gruplarının siyasal etkileri olmamıştır (Tekeli, 1984).

24 Ocak kararlarının uygulandığı yıllarda makro ekonomik göstergelerde yaşanan gelişmeler Tablo.2'de gösterilmiştir. Tablo 2'de yer alan göstergelere göre 1987 yılına kadar enflasyon, büyüme ve GSYİH rakamlarında olumlu gelişmeler izlenmiştir. Ancak 1987 yılında popülist politika olarak ücretlere yapılan zamlar enflasyonun artmasına sebep olmuştur yorumu yapılabilir. Yine dönem boyunca yatırımların azlığı, nüfus artışı ve köyden kente göç gibi sebeplerle işsizlik oranları yüksek seyretmiştir.

Tablo 2. 1980'li yıllarda makro ekonomik göstergeler

YIL	GSYİH*	ENFLASYON**	BÜYÜME	İŞSİZLİK	NÜFUSUN BÜYÜME ORANI
1981	209,07	37,6	4,9	7,2	2,4775
1982	229,96	29,1	3,6	7,6	2,5208
1983	250,91	31,4	5,0	7,5	2,5188
1984	277,25	48,4	6,7	7,4	2,5196
1985	298,26	45,0	4,2	6,9	2,5208
1986	325,62	34,6	7,0	7,7	2,3316
1987	365,60	38,9	9,5	8,1	1,7288
1988	386,43	68,8	2,1	8,6	1,7147
1989	402,46	63,3	0,3	8,8	1,7346
1990	455,98	60,3	9,3	8,2	1,7124
1991	475,52	66,0	0,9	8,4	1,6962
1992	515,46	70,1	6,0	8,7	1,6608
1993	570,17	66,1	8,0	9,2	1,6267

Kaynak: OECD(2017), *Milyon dolar, **tüketici fiyatları %

1.2. Nisan 1994 Kararları

1986 yılına kadar Türkiye’de iç talebe dayalı bir büyüme stratejisi izlenmiştir. Tüketimin belirleyici olduğu bu dönemde maaş ve ücretlere yapılan yüksek zamlar tüketimi ve dolayısıyla üretimi arttırırken, sanayinin rekabet gücünü olumsuz etkilemiş ve enflasyonist baskı oluşturmuştur. Bunun yanında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile birlikte, spekülasyon amaçlı sermayenin yoğun olarak yurda girmesi, ithal mallara olan talebi arttırmış liraya değer kazandırarak ihracatın da azalmasına sebep olmuştur (Alp, 2000).

Özellikle 1986 yılından sonra artan ve en önemli kalemini ücret-maaş ödemelerinin oluşturduğu bütçe açıkları ile KİT açıkları borçlanmayla finanse edilmiştir. Borçlanma faiz oranlarının sürekli yükselerek yatırım maliyetlerini arttırmıştır. Bütün bunların yanı sıra terörle mücadele etmek için katlanılması gereken yüksek güvenlik maliyetleri ve dış dünyadaki finansal olumsuzluklar 1994 yılına gelindiğinde bir finansal kriz olarak ülkemizi de etkilemiştir (Ayдын, 2001).

1994-2000 dönemine ait makro ekonomik verileri gösteren tablo aşağıda verilmiştir. Tablo.3'ün incelenmesinde GSYİH ve büyüme rakamlarında önemli düşüşler ve üç haneli enflasyon rakamları izlenmektedir. Ülke 1994 yılında gerçekten ağır bir ekonomik, sosyal ve güvenlik krizi ile karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 3. 1994-2000 dönemi makro ekonomik göstergeler

YIL	GSYİH*	ENFLASYON**	BÜYÜME	İŞSİZLİK	NÜFUSUN BÜYÜME ORANI
1994	550,53	105,2	-5,5	8,8	1,5954
1995	602,43	89,1	7,2	7,8	1,5619
1996	655,91	80,4	7,0	6,8	1,5312
1997	716,40	85,7	7,5	7,0	1,5015
1998	557,29	84,6	3,1	7,1	1,4322
1999	545,46	64,9	-3,4	7,9	1,4408
2000	605,61	54,9	6,6	6,7	1,4278
2001	592,90	54,4	-6,0	8,6	1,3966

Kaynak: OECD (2017), *Milyon dolar, **tüketici fiyatları %

Bu ekonomik ortamda kredibilitesi olmayan, nominal para arzının kontrol edilmesi ile kamu harcamalarının azaltılmasını, ücret ve maaşların kontrolünü içeren şok stratejiler uygulanmıştır (Deliveli, 2000). Bu kapsamda; enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçilmiş, Merkez Bankasını bağımsız ve özerk bir yapıya kavuşturacak düzenlemeler yapılmış, kamu harcamalarını azaltacak, kamu gelirlerini arttıracak şekilde ücret, fiyat ve vergi ayarlamalarına gidilmiştir. Ayrıca özelleştirme uygulamaları ile Sosyal Güvenlik Kurumu reform çalışmaları 5 Nisan kararlarının en dikkat çekici yanları olmuştur. Kamu kesimi yapısal düzenlemeleri hane hane halkı açısından reform niteliğinde olduğundan uyum sorunları görülmüştür (Kepenek, 2000; Parasız, 2001; Şahin, 2000).

5 Nisan kararları, artan bütçe açığı ve yüksek fiyatların yol açtığı iç dengesizlikler sebebiyle bozulan ekonomik istikrarın yeniden sağlanması için alınmıştır. Bu kapsamda genellikle finansal önlemlerin alındığı kararlara karşın ekonomik ajanlar, ekonomik göstergeler üzerindeki beklentilerini doğru bir şekilde yapılandıramamıştır. Beklentilerdeki hatlar firma iflaslarına yol açarken diğer yandan artan fiyatlar sebebiyle

para talebi ve dolayısıyla faiz oranları artarak yatırımlar dışlanmıştır. Bu iki gelişme birlikte üretimi ve GSYİH'yı azaltmış ve yüksek işsizlik oranları görülmüştür. Bu sürecin tek olumlu etkisi olarak TL'nin değer kaybetmesi sebebiyle ihracatın artış göstermesidir (Kepenek, 2000; Parasız, 2001; Şahin, 2000).

1994 yılında alınan kararlar ile Avrupa Birliğinin Maastrich Kriterlerinin yakalanması için fırsat oluşmasına rağmen, gerekli yapısal düzenlemeler yapılamamıştır. Özellikle enformel sektörlerin vergilendirilememesi ve kamu gelirlerini arttırmak adına düzenli bir vergi reformu yerine bir defaya mahsus vergilendirme yapılması gibi sebeplerle genel olarak kriz yönetimi başarısız olmuştur (Kepenek, 2000; Parasız, 2001; Şahin, 2000).

Dönemin sonu itibariyle artan faiz oranları ve sürdürülemez bütçe açılırları sebebiyle Türkiye'nin kredi notu düşmüş, faiz manipülasyonları sebebiyle dolara hücum başlamış ve Merkez Bankası kuru sabit tutmak adına döviz rezervlerini kaybederek cumhuriyet tarihinin en yüksek enflasyon oranlarından birinin yaşanmasına sebep olmuştur (Kepenek, 2000; Parasız, 2001; Şahin, 2000).

1.3. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

2002 yılına gelindiğinde ekonominin içinde bulunduğu kötü koşulların mevcut programlarla aşılamayacağı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple içinde yapısal reformları da barındıran yeni ve güçlü bir programın uygulamaya konulması gerekmiştir.

Güçlü ekonomiye geçiş programı ile ekonomiyi olası krizlere karşı güvence altına almak ve enflasyonist olmayan sürdürülebilir bir büyümenin temellerini atmak hedeflenmiştir. Öncelikle ekonominin şoklara karşı dayanıklılığının artırılması ve olası krizlere karşı kırılabilirliğinin azaltılmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Bunu sağlamak için dalgalı döviz kuru rejimine devam edileceği ve enflasyonu hızla düşürebilmek için enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçileceği belirtilmiştir. Programın aynı zamanda Türkiye'nin büyüme potansiyelini arttırmaya yönelik temel yapısal reformlar içereceği belirtilmiştir (Deliveli, 2002).

Yeni programın temel amacı kur rejiminin terk edilmesi ile ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak ve bu ekonomik ortama bir daha geri dönülmeyecek şekilde kamu reformunu ve ekonomik yeniden yapılanmayı gerçekleştirmektir. Bu amaçlara ulaşmak için öncelikle siyasi irade ve taahhüt gerekmekte idi. Bu siyasi irade yolsuzluğu önleyecek ve rasyonel olmayan ekonomik müdahaleleri tamamen ortadan kaldırabilecek bir irade olmalıydı. Kamu finansman dengesinin güçlendirilmesi için ekonominin en sorunlu kesimi olan Bankacılık sektörüne acil müdahale ve düzenleme gerekiyordu. Programın uygulanmasında karşılaşılabilecek en önemli sorun sosyal çalkantılar olacaktır ve bunun giderilmesi için fedakarlığın adil bir biçimde paylaşılacak, enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası izlenmesi gerekmekte idi (Güçlü Ekonomi, 2001).

Nihai amaç ekonomide sürdürülebilir bir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecindeki verimliliği arttırmak ve dışa açık bir yaklaşımla serbest piyasa koşullarında rekabet gücümüzü geliştirmek ve böylece ekonomide büyümeyi, yatırımı ve istihdamı arttırmak olacaktır. Bu amaçlara ulaşmak içinse mali sektörü yeniden yapılandıracak, devlette şeffaflığın arttıracak, ekonomide rekabet ve etkinliği arttıracak ve sosyal dayanışmayı güçlendirecek 15 yasal düzenleme yapılmıştır (TOBB, 2002).

Program, öngörülen hedeflere ulaşılması ve ekonominin yeniden yapılandırılması konusunda kesin bir siyasi taahhüdü içermektedir. Bu kamuda iyi yönetişimin sağlanması için önemli reformları zorunlu kılmaktadır. Bu şekilde piyasalarda kırılan güven ortamı yeniden sağlanmaya çalışılmıştır (TCMB, 2001).

2002 yılından bu yana uygulanmak olan ve çeşitli revizyonlarla sürdürülen programın çeşitli ekonomik göstergelere etkisini sıralayacak olursak (Boratav, 2001; Aydın, 2001):

- İhracat teşvikleri teknolojik yenilik ve verimlilik artışı yerine kapasite kullanım oranlarını arttırmak üzere kullanıldığından dış ticaret üzerinde beklenen etki elde edilememiştir.
- Kamu girişimciliği aşamalı olarak azaltılmış, özelleştirmeler arttırılmış ve özel sektörün üretken alanlara yatırım yapması teşvik edilmiştir.
- Sağlanan siyasi ve ekonomik istikrar ile dış kaynaklı yatırımlar artmıştır.

- Sosyal Güvenlik Kuruluşları yeniden yapılandırılarak açıkların azaltılması ve popülist politikaların uygulanmaması sağlanmıştır.
- Gelir dağılımı adaletsizlikleri giderilerek tasarruf ve yatırım oranları arttırılmaya çalışılmaktadır.
- Siyasal istikrarsızlıklar ekonomik istikrarsızlığında en önemli sebebi olarak görüldüğünden, seçimlerin düzenli aralıklarla yapılması ve uygulanacak istikrar programlarına halk desteğinin sağlanması amaçlanmıştır.
- Kötü yönetim uygulamaları ile mücadele edilerek yolsuzluk ve kaynak israfının önüne geçilmeye çalışılmıştır.
- Ekonomik büyümenin sağlanması ve işsizliğin azaltılması için yapısal düzenlemelere gidilmiş, özel sektör istihdamını arttıracak teşvikler verilerek, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi teşvik edilmiştir.

Tablo 4'ten de görüleceği üzere uygulanan program sonrasında büyüme performansı oldukça başarılı olan son 15 yılın ardından GSYİH rakamlarında önemli artışlar sağlanmıştır. Enflasyonla mücadele başarı ile sonuçlanarak tek haneli rakamlarda seyretmesi sağlanmıştır. İşsizlik rakamlarında hedeflenen iyileşmeler sağlanamamıştır. Burada nüfus artışı ile iç ve dış göçlerin yanı sıra, nitelikli işgücünün azlığı ve istihdam yaratmayan büyümenin varlığından söz edebiliriz.

Tablo 4. 2001-2016 dönemi ekonomik göstergeler:

YIL	GSYİH*	ENFLASYON**	BÜYÜME	İŞSİZLİK	NÜFUSUN BÜYÜME ORANI
2002	607,79	45,0	6,4	10,6	1,2831
2003	634,68	21,6	5,6	10,8	1,2000
2004	728,26	8,6	9,6	11,1	1,2039
2005	807,23	8,2	9,0	10,9	1,2376
2006	937,11	9,6	7,1	10,5	1,2564
2007	1032,84	8,8	5,0	10,5	1,2451
2008	1130,49	10,4	0,8	11,2	1,2736
2009	1105,89	6,3	-4,7	14,3	1,3898
2010	1262,80	8,6	8,5	12,1	1,5310
2011	1443,30	6,5	11,1	10,0	1,4785

2012	1539,11	8,9	4,8	9,4	1,2828
2013	1690,86	7,5	8,5	9,9	1,1689
2014	1780,29	8,9	5,2	10,1	1,33***
2015	1882,76	7,7	6,1	10,5	1,34***
2016	1927,69	7,8	2,9	11,1	1,35***

Kaynak: OECD, 2017, *Milyon dolar, **tüketici fiyatları %, ***2014, 2015, 2016 nüfusun büyüme oranı verileri TÜİK (2017)'den alınmıştır.

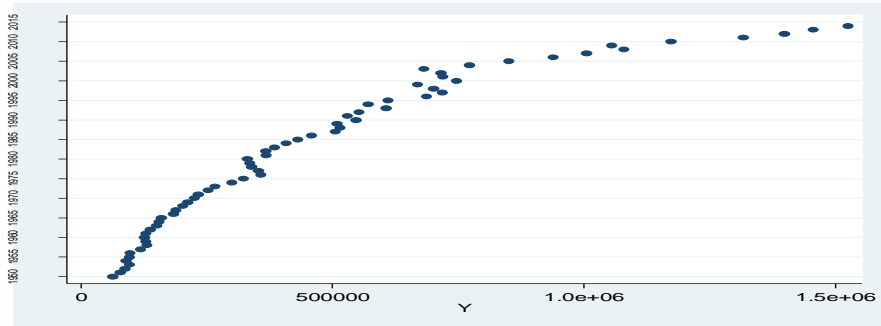
2. Veri ve Metodoloji

Çalışmanın bu bölümünde çalışmada kullanılan veriseti ve analiz kısmında kullanılan metodolojiye ilişkin detaylara yer verilmektedir.

2.1. Veri Seti

Çalışmada kullanılan veri seti, kesintili zaman serisi analizinde tek değişken üzerinden kısa ve uzun vadeli etkileri analiz etmek amacıyla GSYİH değişkeni kullanılmıştır. GSYİH değişkeni reel GSYİH (2011 yılı fiyatlarıyla satın alma gücü paritesine göre zincirlenmiş çıktı odaklı GSYİH) 'nın çıktı düzeyine dayalı ölçümü olarak Penn Dünya Tablosu 9.1'den elde edilmiştir. Analizin zaman aralığı da Penn Dünya Tablosu 9.1'in kapsadığı 1950-2014 yılları arasındadır. GSYİH değişkeninin 1950-2014 yılları arasındaki gelişimi Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. GSYİH'nın yıllara göre dağılımı, 1950-2014, , milyon TL

Kaynak: Penn Dünya Tablosu 9.1 (2018)

Çalışmada kullanılan GSYİH değişkenine ilişkin açıklayıcı istatistikler Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Açıklayıcı İstatistikler

Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma.	Min	Maksimum
rgdpo	65	485260	371051.2	62940.91	1525255

2.2. Kesintili Zaman Serisi Analizi (Interrupted Time Series Analysis)

Çalışmanın analiz kısmında kesintili zaman serisi analizi kullanılmaktadır. Kesintili zaman serisi analizi, kısa ve uzun dönemli politika değişikliğine dair etkilerin, çıktıya ya da bağımlı değişken üzerine olan etkilerini ölçen bir analiz olma özelliğindedir. Kesintili zaman serisi analizinde istikrar politikalarının kısa ve uzun vadeli olarak GSYİH üzerine olan etkisi analiz edilmektedir. Çalışmanın ekonomik büyüme ve istikrar politikaları arasındaki ilişkiyi analiz etme amacından dolayı, çalışmada odaklanılan ana parametreler uzun vadeli etki parametreleridir.

Kesintili zaman serisi analizi aşağıda yer aldığı şekilde ifade edilebilir⁷;

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 T_t + \beta_2 X_t + \beta_3 X_t T_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Denklem 1'de yer alan Y_t , t döneminde toplu olarak çıktı düzeyini yani logaritmik düzeyde GSYİH'yı; T_t analizin kapsadığı zaman dönemini, X_t ise müdahaleyi gösteren kukla değişkeni (müdahale öncesi dönem 0; diğerleri 1), $X_t T_t$ etkileşim terimini ifade etmektedir. β_0 sabit katsayıyı, β_1 müdahaleye kadar olan eğimi göstermektedir. β_2 müdahalenin çıktıdaki değişmelere olan anlık etkisini yani kısa vadeli etkisini ifade etmektedir. β_3 ise; müdahale öncesi ve müdahale sonrası dönemler arasındaki eğim farklılıklarını ifade etmektedir. Bu durumda β_2 müdahalenin

⁷ Bu modelin dayandığı çalışmalar için bkz. Huitema ve McKean (2000); Simonton (1977); Linden ve Adams (2011), Linden (2015).

kısa vadeli etkilerini ifade ederken, β_3 ise müdahale döneminin müdahale döneminden önceki dönem ile arasındaki eğim farkını ölçmektedir. Denklemden yer alan ε_t ise; modelin hata terimini ifade etmektedir (Linden ve Adams, 2011). Müdahale modelinde potansiyel otokorelasyon sorununu gidermek amacıyla bağımlı değişkenin yani GSYİH'nın bir gecikmeli düzeyi modele eklenmiştir. Çalışmada istikrar politikalarının etkilerini ölçmek üzere tahmin edilen müdahale modelinin nihai hali denklem 2'de ifade edildiği şekildedir;

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 T_t + \beta_2 X_{1980_t} + \beta_3 X_{T_t 1980} + \beta_4 X_{1994_t} + \beta_5 X_{T_t 1994} + \beta_6 X_{2002_t} + \beta_7 X_{T_t 2002} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Denklem 2'den de anlaşılacağı üzere 1980, 1994 ve 2002 istikrar politikaları kesintili zaman serisi modelinde kısa ve uzun vadeli etki bakımından araştırılmaktadır.

3. Ampirik Analiz

Çalışmada tahmin edilen kesintili zaman serisi modeli sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır. Tablo 6'da yer alan sonuçlara göre sadece 2002 yılı istikrar politikalarının, GSYİH üzerine olan etkisinin olumlu olduğu görülmektedir. 1980 istikrar politikalarının, GSYİH üzerine olan etkisi anlamlı ve trend anlamında olumsuz ve anlamlıdır. 1994 istikrar politikalarının GSYİH üzerine olan etkisi anlamlı olarak istatistiksel olarak anlamsızdır. Ancak bir önceki dönem ile arasındaki farkı gösteren katsayı negatif ve anlamlıdır. Bu sonuç, 1994 istikrar politikalarının 1980 istikrar politikalarının uygulandığı bir önceki döneme göre GSYİH'ya daha az katkıda bulunmakta olduğunu göstermektedir.

Şekil 2'de istikrar politikalarının uzun vadeli trend üzerine olan etkisi grafiksel olarak yer almaktadır. Şekil 2'de istikrar politikalarının, kısa vadeli olarak olumsuz etkilere sahip olduğu görülmektedir. İstikrar politikalarının kısa vadede harcamasının yapıldığının ancak uygulama kısmına dair etkilerinin uzun vadede ortaya çıktığı varsayımı altında bu etki normal olarak kabul edilebilir. Nitekim 1980 ve 2002 istikrar politikalarının uzun vadeli olarak etkisi pozitif ve anlamlıdır.

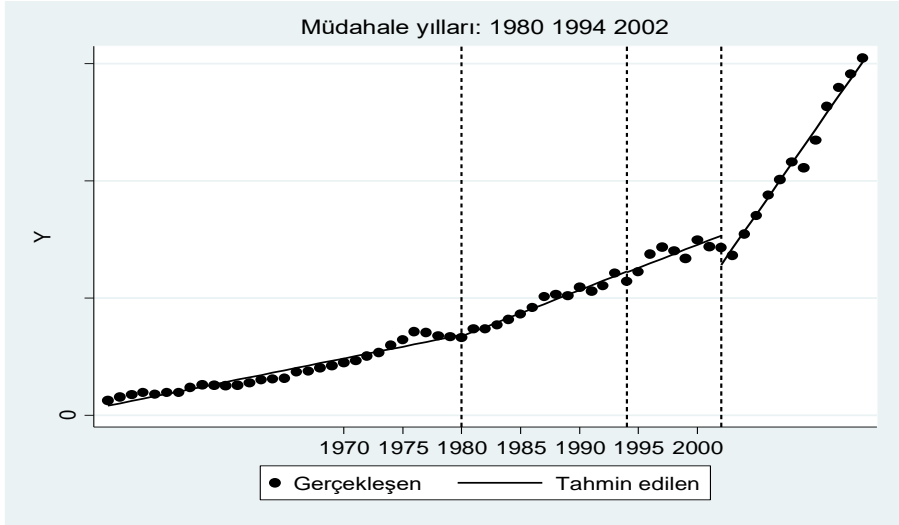
Karşılaştırmalı eğitim katsayılarının yanı sıra daha sağlıklı bir uzun vadeli değerlendirme açısından uzun vadeli trendin ayrı ayrı dönemsel etkisine bakılması gerekmektedir⁸. İstikrar politikalarının uzun vadeli trende olan etkisine bakıldığında (Tablo 7’de yer alan sonuçlar) 1980, 1994 ve 2002 yılında uygulanan istikrar politikalarının yıllık olumlu düzeyde artışlara neden olduğunu göstermektedir. Bu sonuç istikrar politikalarının uzun vadeli etkisinin olumlu düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Kesintili Zaman Serisi Analizi Sonuçları

	(1) Y _t
T _t	10077.1*** (13.76)
X1980 _t	-6806.2 (-0.45)
X _i T _i 1980	9716.8*** (8.17)
X1994 _t	-4746.5 (-0.16)
X _i T _i 1994	-62.58 (-0.01)
X2002 _t	-125845.8*** (-3.81)
X _i T _i 2002	52519.3*** (10.30)
β ₀	41394.0*** (3.93)
N	65
F test, p değeri	0.00

⁸ X_iT_i ile ifade edilen parametreler, bir önceki dönem ile müdahale dönemi sonrası dönem arasındaki eğitimler arasındaki farkı ifade ederken, Tablo 5’te yer alan parametreler uzun dönemli trende olan etkiyi ifade etmektedir.

Şekil 2. Tahmin edilen modele ait sonuçlar

Tablo 7. Müdahale öncesi ve sonrası trend anlamlılıkları ve katsayıları

Müdahale sonrası lineer trend		
Müdahale yılı	β_0	P değeri
1980	1.98e+04	0.00
1994	1.97e+04	0.00
2002	7.23e+04	0.00

Not: Tüm tahmin edilen modellerdeki katsayılar ortak trend ve her müdahale yılı için müdahale öncesi kısa vadeli katsayı ve uzun vadeli trend ile müdahale sonrası kısa vadeli katsayı ve uzun vadeli trendin birbiri ile karşılaştırılmasından oluşmaktadır.

Sağlamlık Kontrolü: 1989 Finansal Liberalizasyon Kararlarının Modele Dahil Edilmesi⁹

Çalışmanın bu aşamasında tahmin edilen ana modeldeki sonuçlara ait olan parametrelerin sağlamlığının test etmek amacıyla modele 1989 yılında 32 Sayılı Kararname ile finansal liberalizasyon sürecine yönelik

⁹ Bu çalışmada sağlamlık kontrolleri olarak farklı sağlamlık kontrolleri kullanılmıştır. Örneğin Dünya Bankası verileri kullanılarak ana model tekrar tahmin edilmiştir. Aynı zamanda modelin logaritmik formu ve büyüme oranları alınarak tekrar model tahmin edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bu çalışmadaki ana modelin oldukça tutarlı ve reel olarak oldukça uygun olduğunu göstermektedir. Burada yer kısıtı nedeniyle yer verilemeyen bu sağlamlık kontrollerine ilişkin tüm sonuçlar, yazarlardan istenilebilir.

alınan kararların da GSYİH'nın uzun vadeli trendi üzerine olan etkisi de ana modele dahil edilmiştir. Tablo 8'de yer alan sonuçlara göre Tablo 6'te yer alan sonuçlar içerisinde yalnızca 1980 kararlarının anlık etkisinin olumlu olduğu görülmektedir. Tablo 8'de tahmin edilen tüm katsayılar, ana model ile aynı olup, 1989 yılındaki finansal liberalizasyon kararlarının kısa ve uzun dönemli etkileri anlamsız bulunmuştur. 1989 politikalarının uzun dönemli trend etkisi ise; anlamlı ve pozitif olarak bulunmuştur. Şekil 3'te tahmin edilen modele ait trend grafiği yer almaktadır.

Tablo 8. Sağlıkla Kontrolü: 1989 Finansal Liberalizasyon Döneminin Dahil Edildiği Analiz Sonuçları

	(2)
	rgdpo
T_t	10077.1*** (13.52)
X_{1980t}	-16424.3 (-1.00)
$X_t T_t 1980$	12891.8** (7.42)
X_{1989t}	-298.3 (-0.01)
$X_t T_t 1989$	-429.0 (-0.09)
X_{1994t}	-25237.5* (-2.11)
$X_t T_t 1994$	-2808.6 (-0.69)
X_{2002t}	-125845.8*** (-3.74)
$X_t T_t 2002$	52519.3*** (10.12)
β_0	41394.0*** (3.86)
N	65
F test, p değeri	0.00

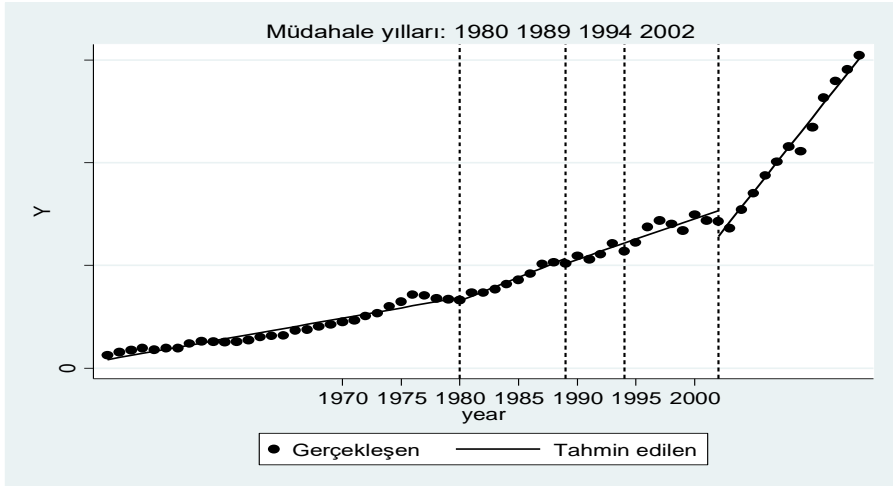
Tablo 8'de yer alan sonuçlar içerisinde herhangi bir fark olmamakla birlikte 1989 kararlarının uzun dönemde büyüme üzerine olan etkisinin de olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Müdahale sonrası trend anlamlılıkları ve katsayıları

Müdahale sonrası lineer trend		
Müdahale yılı	β_0	P değeri
1980	2.30e+04	0.00
1989	2.02e+04	0.04
1994	1.97e+04	0.00
2002	7.23e+04	0.00

Not: Tüm tahmin edilen modellerdeki katsayılar ortak trend ve her müdahale yılı için müdahale öncesi kısa vadeli katsayı ve uzun vadeli trend ile müdahale sonrası kısa vadeli katsayı ve uzun vadeli trendin birbiri ile karşılaştırılmasından oluşmaktadır.

Şekil 3. Sağlık kontrolü amacıyla tahmin edilen modele ait sonuçlar

4. Sonuç

İstikrar politikaları, gelişmekte olan bütün ülkeler tarafından yaşanan makro ekonomik dengesizlikleri en aza indirerek, istikrarlı ve gelişmiş ülkelere yakınsamayı sağlayacak bir büyüme oranının sağlanması için başvurulan yöntemlerin başında gelmektedir. Her ülke veya ekonomide,

yaşanılan sorunların temelindeki farklılıklar dikkate alınarak farklı önceliklerle ve farklı araçlar kullanılarak uygulanmaktadır. Genel olarak finansal piyasalardaki düzenlemeleri, ticarete ilişkin düzenlemeleri ya da ekonomideki yapısal problemlerin çözülmesi temelinde uygulanan istikrar politikalarının tamamı için ortak hedef istikrarlı büyümenin sağlanmasıdır.

İstikrar politikalarının ekonomik büyüme üzerine olan etkisi, gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça önemli düzeydedir. İstikrar politikaları, ülke ekonomisi için ekonomik büyüme açısından önemli olan kamu politikaları görünümündedir. Türkiye ekonomisi ise; 1980 yılı ve sonrasında oldukça ciddi düzeyde yapısal dönüşüm geçirmiştir. Bu yapısal dönüşümlerin içerisinde istikrar politikalarının önemli bir payı bulunmaktadır. Bu çalışmada 1980, 1994 ve 2002 yılında uygulanan istikrar politikalarının GSYİH üzerine kısa ve uzun vadeli etkileri araştırılmaktadır. Çalışmada elde edilen sonuçlar istikrar politikalarının uzun vadeli olarak büyüme üzerine olumlu bir etkiye sahip olduğudur. Çalışmada aynı zamanda ana modelde elde edilen sonuçların sağlamlık kontrolüne karşı değişmediği, ana modelin istikrarlı olduğu görülmektedir.

Çalışmanın Türkiye odaklı istikrar politikaları ve büyüme eksenli literatürün azınlıkta olması ve uygulamalı çalışmanın mevcut literatürde oldukça az olması nedeniyle bu literatüre uygulamalı olarak katkıda bulunması beklenmektedir. Özellikle istikrar politikalarının büyüme üzerine olan etkisinin analizinin, politika yapıcılara kısa ve uzun vadeli olarak istikrar politikalarının uygulanması konusunda bir fikir vermesi beklenmektedir.

Çalışmanın en büyük kısıtlarından birisi istikrar politikalarının, ait ülke düzeyinde toplam üretimi ifade eden GSYİH üzerinden analiz edilmesidir. İstikrar politikalarının uzun vadeli sektörel düzeyde etkisini ifade edebilecek kapsamlı veri setinin mevcut olmaması, büyüme ve istikrar politikalarının bu çalışmada ülke düzeyinde ele alınmasına neden olmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

The Effect of The Stabilization Policies on Economic Growth in The Post-1980 Period in Turkey

*

Ömer Tuğsal Doruk – Hasan Bilgehan Yavuz

American University of Cyprus / Adana Science and Technology University

Stability policies are mostly the preferred public policies to correct deviations from short-term economic targets for developing countries in order to eliminate imbalances in macro-economic indicators, and for sustainable economic growth.

The main objective of the stabilization policies that were implemented in 1980, 1994 and 2002 is to achieve long-term economic growth in a stable manner. In this article, the effects of the stabilization policies which were employed in the post 1980 period at which the Turkish economy was entering in to a new economic era is examined by using interrupted time series analysis. By using interrupted time series analysis, the link between the stabilization policies, which were implemented to address macroeconomic imbalances that are seen in the post-1980 period, and economic growth is examined for the Turkish economy in this study. Such analysis give a permission for testing the effects of the stabilization policies on economic growth in the long run, whereas it also gives an advantage to do so in the short term.

In order to test the effect of the stabilization policies were implemented in the post-1980 period on economic growth in the Turkish economy, three stabilization policies are examined. First stabilization policy that examined in this article is January 24th Decisions which aimed at providing fundamental shift from closed economy to open economy in the Turkish economy. The January 24th Decisions were taken to provide a fundamental change in the economy by the end of the 1970s in which budgetary deficits stemming from both inadequate supply and populist policies. The main

objective of the decisions of January 24 is transition of the Turkish economy from import substitution based production to export led production framework. The decisions of April 5, 1994, which is the second macroeconomic stability policy we examine, have been taken to restore economic stability that has been deteriorated due to increased budget deficits and domestic imbalances caused by high prices. The Transition to Strong Economy stability program which is the third stabilization policy is examined in this article aimed at structural reforms for sustainable price stability in the Turkish economy. The program also focuses on the banking sector reforms as well as ameliorating the conditions of the financial markets. It is seen that at the end of the period inflation has fallen to single-digit, and high growth rates are seen in that period (the growth rate of some years was up to %9).

The GDP data in real terms which used in the analysis were derived from the Penn World Table, and covers the period 1950-2014. In the analysis part of the study, interrupted time series analysis is used. Interrupted time series analysis is an analysis that measures the effects of policy changes on outcomes or dependent variables in both short and long term. The results of the interrupted time series analysis show that while the short term effects of the stabilization policies have mixed effects on GDP in the short term, the long run effects of these policies are positive on GDP. In other words, the long run effects of the stabilization effects is positive for economic growth in the Turkish economy. Moreover, the effects of the stabilization policies in the post-intervention periods were also estimated for the significance of the effects of the stabilization policies on economic growth. The obtained findings from the trend analysis of the post intervention periods validate the results which are found from the main model.

In this article, the short and long-term effects of the stabilization policies applied in 1980, 1994 and 2002 on GDP were examined in the Turkish economy. The obtained findings show that the long run effects of the stabilization policies which were implemented in 1980, 1994, and 2002 are significant and positive on economic growth in the Turkish economy. Moreover, the robustness check, the 1989 financial liberalization policies are added to the main model, does not change the results of the main model. In other words, if the 1989 financial liberalization policies are

added to the main model as a stabilization policy, the results are unaltered.

The main contribution of this article is to understand the link between stabilization policies and economic growth for the Turkish economy. There has not been a vast and detailed literature on the link between stabilization policies and economic growth in the Turkish economy and therefore this article has a potential for contributing the Turkish economy related literature. As far as we know that this article is one of the first studies on the link between stability policies and economic growth in the Turkish economy.

Kaynakça/References

- Aghion, P. ve Saint-Paul, G. (1998). Virtues of bad times interaction between productivity growth and economic fluctuations. *Macroeconomic Dynamics*, 2, 322-344.
- Aydın, M., Mert, S., Kaynak, S. (2003). *Ekonomik Rapor 2002*. Ankara: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği
- Aydın, S. (2001). *Enflasyonla mücadelede uygulanan istikrar politikaları ekonomik ve toplumsal etkileri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Bean, C., 1990. Endogenous growth and the pro-cyclical behaviour of productivity. *European Economic Review* 34, 355-363.
- Berument, M. H., Dincer, N.N. ve Mustafaoğlu, Z. (2012). Effects of growth volatility on economic performance – Empirical evidence from Turkey. *European Journal of Operational Research*, 217(2), 351-356.
- Blanchard, O. ve Simon, J. (2001). The long and large decline in US output volatility. *Brookings papers on economic activity*, 2001, 135-174.
- Boratav, K. (2015). *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul: Imge Kitabevi.
- Boratav, K., Yeldan, E. (2001). Turkey, 1980-2000: Financial liberalization, macroeconomic (in)-stability, and patterns of distribution. Erişim: <http://yeldane.bilkent.edu.tr/B&YCEPA2002.PDF> Erişim Tarihi: 18.01.2018
- Canbay, F. (2001). Türkiye'nin enflasyon serüveni. Erişim: www.afyusel.com

- Çelebi, E. (2001). Türkiye’de devalüasyon uygulamaları (1923-2000). *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2(1), 55-66
- Deliveli, Ö. (2002). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Dibaoglu, S., Kibritcioğlu, A. (2003). Inflation, output growth, and stabilization in Turkey, 1980-2002. <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpma/0306001.html> Erişim Tarihi: 06.05.2018
- DPT. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* Ankara
- DPT. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara
- Eichengreen, B. (2001). Crisis prevention and management: any new lesson from Argentina and Turkey. Erişim: <https://eml.berkeley.edu/~eichengr/policy/crisis101901.pdf> Erişim Tarihi: 06.05.2018
- Erdinç, Z. (2007). Uluslararası para fonu -Türkiye ilişkilerinin gelişimi ve 19.Stand-By Anlaşması, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 99-116
- Eroğlu, N. ve Eroğlu, İ. (2009). IMF- Türkiye ilişkileri ve 20. Stand-By müzakereleri üzerine bir değerlendirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17, 124-146
- Falay, N. (2004). İstikrar programları ve Türkiye. <http://www.toprakisveren.org.tr/2000-46-nihatfalay.pdf> Erişim Tarihi: 06.05.2018
- Fırat, E. (2009). Türkiye’de 1980 sonrası yaşanan üç büyük kriz ve sonuçlarının ekonomi-politiği. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 501-524.
- Filiztekin, A. (2002). Agglomeration and growth in Turkey, 1980-1995. *Sabancı University Discussion Paper in Economics* No.0201
- Gaggl, P. ve Steindl, S. (2008). "On Business cycle models and their extensions to endogenous growth theory," SSRN e-kütüphanesi no. 1317491.
- Öge Güney, P. (2006). İstikrar politikaları, hedefleme stratejileri ve türkiye örneği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 21-44.
- Huitema, B. E., ve McKean, J. W. (2000). Design specification issues in time-series intervention models. *Educational and Psychological Measurement*. 60, 38–58

- Kandiller, R. (2004). Enflasyonla mücadele programı ve uygulaması. Erişim: <http://www.1bilgi.com/halkla-iliskiler/2896/enflasyonla-mucadele-programi-ve-uygulamasi.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2017
- Karaçor, Z. ve Alptekin, V. (2006). 1980 sonrası istikrar politikaları ışığında Türkiye ekonomisinin trend analizi yardımıyla değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 307-342
- Kepepek, Y. (2000). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Remzi Yayınevi
- Kum, H. 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisindeki Başlıca Gelişmeler. Erişim: <http://iibf.erciyes.edu.tr/akademik/kum/turkeko.htm>, Erişim Tarihi: 08.04.2018
- Leigh, D. Rossi, M. (2002). Leading indicators of growth and inflation in Turkey. *IMF Working Paper* No:02/231
- Linden, A., ve Adams, J. L. (2011). Applying a propensity-score based weighting model to interrupted time series data: Improving causal inference in program evaluation. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 17, 1231-1238.
- Linden, A. (2015). Conducting interrupted time-series analysis for single- and multiple-group comparisons. *Stata Journal*. 15(2), 480-500
- Martin, P. ve Rogers, C.A., (2000). Long-term growth and short-term economic instability. *European Economic Review* 44, 359-381
- Martin, P. ve Rogers, C.A., (1997). Stabilization policy, learning by doing, and economic growth. *Oxford Economic Papers*, 49(2), 152-166.
- Martin, P. ve Rogers, C.A. (1995). Optimal stabilization policy, in the presence of learning by doing, Discussion Paper No. 1129. CEPR, London.
- Mishkin, F. S. (2001). Financial policies and the prevention of financial crises in emerging market countries. *NBER Working Paper* no. 8087
- Nelson, C. R. ve Plosser, C. I. (1982). Trends and random walks in macroeconomic time series: some evidence and implications. *Journal of monetary economics*, 10, 139-162.
- Nevra, A., Barış, Ü., Özısık, G., Sarı, C. Yakar, A. Türkiye'de enflasyon. Erişim: www.hek.hacettepe.edu.tr/etkinlik/1999-2000, Erişim Tarihi: 26.06.2001

- Pamuk, Ş. (1984). *İthal ikamesi, döviz darboğazları ve Türkiye: 1947-1979 içinde Krizin Gelişimi ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 37-68
- Parasız, İ. (2001). *Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar*. Ezgi Kitabevi: Ankara
- Saint-Paul, G. (1993). Productivity growth and the structure of the business cycle. *European Economic Review*, 37, 861-890.
- Sayılgan, Ş. (2001). *Uluslararası krizler ve şubat krizi için karşılaştırmalar*. Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
- Simonton, D. K. (1977). Cross-sectional time-series experiments: Some suggested statistical analyses. *Psychological Bulletin*, 84, 489-502.
- Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası mali krizler, IMF politikaları, az gelişmiş ülkeler, Türkiye ve dönüşüm ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 141-156
- Süslü, B. ve Bekmez, S. (2010). Türkiye'de zaman tutarsızlığının ARDL yöntemi ile incelenmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 4(2), 85-110
- Stock, J. H. ve Watson, M. W. (2003). Has the business cycle changed and why?. *NBER Macroeconomics Annual 2002*, 17, 159-230.
- Summers, P. M. (2005). What caused the great moderation? Some cross-country evidence. *Economic Review-Federal Reserve Bank of Kansas City*, 90, 6-32.
- Şahin, H. (2000). *Türkiye ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Tekeli, İ. (1984). *Türkiye tarihinden*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Voyvoda, E., Yeldan, E. (2002). Beyond crisis adjustment: Investigation of fiscal policy alternatives in an OLG model of endogeneous growth for Turkey. *METU International Conference On Economics*, Ankara
- Yeldan, E. (2002). Behind the 2000/2001 Turkish crises: Stability, credibility, and governance, for whom?. Erişim: http://yeldane.bilkent.edu.tr/Chennai_Yeldan2002.pdf
- 1923'den günümüze Türkiye ekonomisi. Erişim: www.tcmb.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2018
- 5 Nisan istikrar programı ve uygulama sonuçları. 1999. Erişim: www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 06.06.2018

1980' den sonra Türkiye' de Uygulanan İstikrar Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi

1987-1997: Enflasyonla kaybolan 10 yıl. 1997. Ekonomi Muhabirleri Derneği

Türkiyenin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı. 2001. Erişim: www.tcmb.gov.tr Erişim tarihi: 06.06.2018

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Doruk, Ö. T. ve Yavuz, H. B. (2018). 1980' den sonra Türkiye' de uygulanan istikrar politikalarının ekonomik büyümeye etkisi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 2237-2265. DOI: 10.26466/opus.441770